

שו"ת יחזה דעת חלק ה סימן כו

שאלה: האם עדיף לקרוא ההפטרות בשבת מתוך ספר תנ"ך שלם בדפוס, או עדיף לקרוא מספר הפטרות הכתוב בכתב - יד על קלף, אשר לוקטו בו כל ההפטרות של כל השנה?.

תשובה: בגיטין (דף ס ע"א) רבה ורב יוסף אומרים, אסור לקרוא בספר הפטרות בשבת, משום שלא ניתן להכתב. (כלומר, לא ניתן רשות לכתוב פרשה מכאן ופרשה מכאן מהנביאים, אלא ספר נביאים שלם). ומקשה על זה הגמרא, שהרי רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש היו מעיינים בשבת בספרי אגדה, אף על פי שלא ניתנו להיכתב (שתורה שבעל פה כגון משנה גמרא הלכה ואגדה לא ניתנו להכתב), אלא מכיון שאין אפשר להימנע מכך (מפני שהלבבות נתמעטו והתורה משתכחת ולכך הוצרכו לכתוב תורה שבעל פה), עת לעשות לה' הפרו תורתך, גם בספר הפטרות כיון שאי אפשר שיהיה לכל צבור וצבור יכולת לכתוב ספר נביאים שלם, עת לעשות לה' הפרו תורתך, ומותר לקרוא בספר הפטרות בשבת. וזו לשון המאירי גיטין שם: ספר הפטרות הואיל ואין שם ספר נביא שלם אלא פרשה מכאן ופרשה מכאן, מן הדין לא היה ראוי להכתב, ומאחר שכן אסור היה לקרות בו, וכן אסור לטלטלו בשבת, וכן הדין בספרי אגדה, שהרי דברים שבעל פה הם, ומכל מקום סמכו לכותבם מפני שנתמעטו הלבבות והתורה משתכחת, וכל שהגיע זמן שצריך לעשות תקנה לשם שמים, מוחלים על כבוד התורה לשעה, כמו שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך, הילכך מותר לטלטלם ולקרות בהם בשבת. וכתב הט"ז (בסימן רפד סק"ב), שהואיל וספר הפטרות שבכתב יד אין לו דין ספר, אלא משום עת לעשות לה' היתיר לקרוא בו, גם בהפטרות שבחומשים שבספרי דפוס יכולים לקרוא ההפטרות ולצאת ידי חובת התקנה, שהדפוס יש לו דין כתיבה ממש. ומכאן תשובה על מה שכתב הלבוש לתמוה על הקוראים ההפטרות מתוך החומשים הנדפסים ואין כותבים ההפטרות כדין ספר, ולפי האמור המנהג נכון לקרוא ההפטרות מתוך החומשים הנדפסים. ע"כ. והמגן אברהם (ריש סימן רפד) יצא לדון בדבר חדש, שאף על פי שבזמן התלמוד לא היתה להם ברירה, שאין לכל צבור יכולת לרכוש ספר נביאים שלם, אבל בזמן הזה שנתפשטו ספרי הדפוס בעולם, ונמכרים בזול במחיר השווה לכל נפש, יש לומר שאסור לכתוב הפטרות בלבד, מאחר שיכולים לקרוא ההפטרות מתוך ספר תנ"ך שלם שבדפוס, שהרי דין הדפוס ככתיבה, כמו שכתב בשו"ת רבי מנחם עזריה מפאנו (סימן צג), ועוד פוסקים. ואף על פי שהתנ"ך נדפס על ניר, ולא על קלף, מכל מקום יש להתיר וכו'. ע"ש. נמצא שלדברי המגן אברהם ישנה עדיפות לקרוא ההפטרות מספר תנ"ך שלם, אף אם הוא בדפוס, מאשר לקרוא בספר הפטרות הכתוב בכתב יד. ולכאורה יש להעיר על זה מדברי המגן אברהם עצמו (בסימן שא ס"ק נח), שהביא מה שכתב הר"ן שהטעם שמותר להסתפק באלונוטית ולהביאה בידו, ולא חששו שמא יסחט, משום שאי אפשר לעמוד בלי רחיצה וסיפוג, לכן לא גזרו חכמים על זה. וכתב, ולכאורה משמע שבזמן הזה שאפשר בלא רחיצה אסור להסתפק, שמא יסחט, אבל יש לומר שכיון שלא גזרו חכמים מטעם שאי אפשר בלי רחיצה, גם בזמן הזה שבטל טעם זה יש להתיר, וכמו שכתב כיוצא בזה בבית יוסף (סימן יג). ע"כ. (ועיין עוד בשו"ת יביע אומר חלק א' סימן טז אות ה'). ולפי זה גם כאן כיון שבזמן חכמי התלמוד הותר לקרוא בספר הפטרות, גם בזמנינו שבטל הטעם (שאמרו שאין יכולת לצבור לרכוש ספר נביאים שלם), נשאר ההיתר במקומו. ועיין להגאון מהרש"ם בספר דעת תורה (סימן שא סעיף מח). ע"ש.

ולענין הלכה, אף על פי שהמנהג שפשט בכל תפוצות ישראל לקרוא ההפטרות בחומשים הנדפסים הוא מנהג קדמון, ויש להם על מה שיסמוכו, וכמבואר בשו"ת תרומת הדשן (סימן כ'), שכתב ליישב מה שנוהגים בזמן הזה לדלג מנביא לנביא (היפך המבואר במגילה כד ע"א), לפי שההפטרות שלנו כתובים בקונטרסים (כמו ספרי הדפוס שלנו), ואפשר לסמן ולמצוא מהר איזו הפטרה שירצה. והובא בבית יוסף (סימן קמד). ע"ש. וכן העיר בזה המגן אברהם (ריש סימן רפד), וסיים, שכן כתב בספר כל בו בשם הרשב"א בתשובה בזו הלשון: ובהפטרות ששאלת, אומר אני שאין מקפידים בה ומברכים על קריאתה אפילו בלא ספר. פירוש, אפילו אינה כתובה על ספר מברכים על קריאתה, וזה ברור. ע"כ. (וע"ע במרדכי עירובין פרק הדר סימן תקיג). מכל מקום הואיל והרבה מהאחרונים סוברים שאין דין הדפוס ככתיבה, וכן כתב בספר הרוקח, וכן פסק בשו"ת זרע אמת (חלק יורה דעה סימן קיז), שמגילה בדפוס פסולה, כמו שפסקו הב"ח והפרי חדש, מפני שאין זו דרך כתיבה, והוסיף הזרע אמת (בהשמטות דף קצח ע"ב), שמצא בשו"ת מהר"ם פרונינצאל בכתב יד (סימן עג), שפסל גם כן מגילה בדפוס משום שאין דרך כתיבה בכך. ע"ש. וראה עוד בתשובת הגאון מהר"י בן פורנה בספר בני חיי יורה דעה (סימן רפא). גם בספר פתח הדביר חלק ב' (דף ז' ע"א) כתב, שהרב בני יונה (סימן רעא) פסל ספר תורה שבדפוס מכמה טעמים נכונים. ע"ש. ואפילו לדעת הט"ז והמגן אברהם שסוברים שדין הדפוס ככתיבה, וכן דעת פוסקים רבים, וראה בספר גט פשוט (סימן

קכה ס"ק טו), ובפרי חדש שם, ובשו"ת שבות יעקב חלק א' (סימן טו), ובערך השלחן אורח חיים (סימן תרצא), ובפתחי תשובה יורה דעה (סוף סימן רעא). מכל מקום הואיל ובספר אליה רבה (סימן רפד סק"ג) כתב בשם שו"ת הרמ"א סימן קלד, שהפטרה הכתובה (בקלף) עדיפא מההפטרות הנדפסות בחומשים. ע"ש. (וראה עוד בספר אליה רבה סימן מ' סק"ב מה שכתב להקל בספרי קודש שבדפוס, ושכן פסק החות יאיר סימן קפד (כצ"ל). וכן כתב מהר"י מולכו בשו"ת אהל יוסף (חלק אורח חיים סוף סימן ב') בשם החמדת ימים. וע"ש. וכן פסק בשו"ת אהל יצחק הכהן (חלק אורח חיים סימן ו'), ושכן העלה בשו"ת סם חיי בתשובה שבסוף הספר. ועיין עוד בשו"ת בארות המים חלק אורח חיים סימן ג'. ואכמ"ל). לכן בודאי שיש להעדיף לקרוא ההפטרה מתוך ספר הפטרות שבכתב יד. (וע' בשבולי הלקט סימן לא). ועוד שרוב הדפוסים שלנו בזמן הזה הם על ידי מכוונות אוטומטיות המופעלות על ידי חשמל, והם יותר גרועים מבחינת הקדושה מהדפוסים הקודמים שהיו עושים הכל בידים. וכן ראיתי בשו"ת שבט הלוי (חלק יורה דעה סימן קמג) שכתב, שאפילו להט"ז וסיעתו שסוברים שדין הדפוס ככתיבה ממש, זהו דוקא בדפוסים של הדורות הקודמים שהיו מדפיסים במו ידיהם, מה שאין כן בדפוס שלנו שהוא אוטומטי על ידי חשמל, שבודאי אינו נחשב כדין כתיבה בידים. ע"ש. וספרי צילום עוד יותר גרועים מבחינה זו מאשר ספרי דפוס ממש. וכמו שכתב בשו"ת מהרש"ם חלק ג' (סימן שנז). ועיין עוד בשו"ת משפטי עוזיאל (חלק יורה דעה מהדורא תנינא סימן עח). לפיכך בודאי שמצוה להדר לקרוא ההפטרה מתוך ספר כתב - יד, ואפילו אם הוא רק ליקוט של ההפטרות לכל שבתות השנה, ואינו ספר נביא שלם. וכשאינן שם ספר כזה, עדיף לקרוא ההפטרה מתוך ספר נביא שלם (אף על פי שהוא בדפוס) מאשר לקרותה מתוך חומש בדפוס, וכמו שכתב האליה רבה סימן רפד. וראה עוד בשו"ת חקרי לב (חלק אורח חיים סימן נז), ובשו"ת חתם סופר (חאו"ח סימן סח), ובשו"ת כתב סופר (חלק אורח חיים סימן נא), ובספר מטה יהודה (סימן רפד סק"ב). ובספר מאמר מרדכי שם. ובספר חיי אדם (כלל לא סי' מ). ובש"ע הגר"ז (סי' רפד) ובקונט' אחרון שם. ובשו"ת רב פעלים ח"ד (חאו"ח ס"ס לג).

בסיכום: מצוה להדר לקרוא ההפטרה מתוך ספר הכתוב בכתב - יד ובקדושה על קלף, ואפילו אם הוא רק ליקוט הפטרות של שבתות השנה, ואינו ספר נביא שלם. ואם אין שם ספר כזה, עדיף לקרוא ההפטרה מספר נביא שלם (בדפוס), מאשר לקרותה בחומשים הנדפסים.